

Література

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: Принципы, проблемы и политика. В 2 т.: Пер. с англ. 11 изд, т.1. – М.: Республика, 1992. – 399 с.
2. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи та фінансових ринків./ Пер. з англ. С. Панчишин, Г. Стеблій, А. Стасишин. – К.: Основи, 1998. – С. 519.
3. Петрик О., Воронова Л. Монетарний розвиток в Україні// Вісник НБУ. – 1998, № 6. – С. 4.
4. Самуельсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. Макроекономіка: Пер. з англ. – К.: Основи, 1995. – С. 84.

УДК 330. 477

Доц. Є.М. Боришук, канд. фіз.-мат. наук – Львівська КА

РОЛЬ ООН У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Виконано аналіз ролі ООН у становленні концепції стійкого розвитку.

Ключові слова: стійкий розвиток, цивілізація, ООН.

Doc. Ye.M. Borshuk – Commercial Academy of Lviv

Activity of UN in the context of becoming conceptions of sustainable development

The analysis of role of UN in becoming of conception of steady development is executed.

Keywords: sustainable development civilization, UN.

Нині загально визнаним вважається те, що сучасна цивілізація в межах пануючих концепцій вичерпала можливості свого стійкого розвитку і не спроможна забезпечити в нових умовах нормальне функціонування соціуму. Глобальними наслідками такого становища може стати екологічна катастрофа, соціальна нестабільність як в окремих державах, так і в глобальних масштабах.

У 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, що відбулась у Ріо-де-Жанейро, отримала визнання концепція стійкого розвитку людства, основні положення якої були викладені у документі під назвою "Порядок денний на XXI століття". У Ріо-де-Жанейро вперше на найвищому рівні було поставлено глобальне завдання трансформації господарської діяльності з врахуванням інтересів майбутніх поколінь – збереження природних ресурсів і умов на Землі. При цьому передбачалося, що матеріальне благополуччя нинішнього покоління повинно прискорено зростати, щоб покінчити з голодом і бідністю [1].

Впродовж п'ятнадцяти років з моменту появи матеріалів конференції в Ріо-де-Жанейро тривають дискусії щодо суті концепції стійкого розвитку. Досить часто це зводиться до уточнення перекладу на українську мову відповідного англійського терміну "sustainable development". Пропонуються (досить обґрунтовано) різні варіанти – сталий, гармонійний, екологічно збалансований тощо. Віддаючи належне важливості розробки відповідної термінології, не варто забувати, що відносно термінів можна домовитися, а головне в цьому плані – усвідомити, що криється за тим, чи іншим терміном. Для з'ясування суті концепції стійкого розвитку необхідно насамперед прослідкувати джерела, що спричинили появу цієї концепції. Важливе значення в тому плані відіграє діяльність ООН, яка зрештою і стоїть біля джерел концепції стійкого розвитку.

Складність розвитку сучасної цивілізації полягає в тому, що на даному етапі відбувається революційна перебудова світогляду у сфері природокористування. Таких великих перетворень в історії людства було, принаймні, три. Перше отримало назву *неолітичної революції* і було пов'язано з переходом, приблизно 10 тис. років тому, багатьох народів від кочового до осілого способу життя, з початком рільництва. Друге (*індустріальна революція*) почалося в XVII-XVIII ст. у Західній Європі через великі наукові відкриття, збільшення масштабів використання природних ресурсів. Впродовж XIX-XX ст. відбулась ще масштабніша *науково-технічна революція*, що кардинально змінила спосіб життя і світогляд людей. Це спричинило зростання матеріального благополуччя, поліпшення побутових умов і збільшення тривалості життя. Саме в цей час набули широкого поширення проекти про підкорення природи, проникнення в глибини океану і про переселення на інші планети.

Водночас, почалось усвідомлення того, що дедалі зростаючі потреби людства не зіставні з обмеженими можливостями планети для їх задоволення. Настання нової епохи в розвитку людства раніше від інших зумів науково передбачити В.І. Вернадський [2]. Він назвав майбутню глобальну перебудову господарських норм життя переходом біосфери до стану "*ноосфери*". Тільки через декілька десятиліть після його смерті його біосферний підхід до визначення магістрального шляху розвитку людства став актуальним, як фундаментальна основа концепції стійкого розвитку.

Становлення концепція стійкого розвитку відбувається на неоднозначному шляху трансформації уявлень людства про своє майбутнє і правила функціонування світової спільноти в межах єдиної соціоприродної системи. Після завершення Другої світової війни виникло декілька міжнародних організацій, що згодом відіграли важливу роль у становленні "біосферного" мислення. Серед них чільне місце посідає Організація Об'єднаних Націй, яка виявилася набагато ефективнішою за свою попередницю – Лігу Націй. Нині вже важко собі уявити без участі ООН серйозну консолідацію світової спільноти, вироблення методів і інструментів ухвалення узгоджених рішень, вирішення глобальних і регіональних конфліктів, визначення перспектив розвитку людства.

Аналіз діяльності ООН показує, що вже перші її кроки були спрямовані на забезпечення стабільності функціонування людської спільноти. У 1945 р. при ООН була створена Продовольча і сільськогосподарська організація для вивчення продовольчих ресурсів і розробки програми забезпечення продовольством (ФАО). Завдяки її діяльності світ дізнався про реальні масштаби нестачі продовольства – приблизно третина людства хронічно недоїдала і голодувала. Дефіцит продовольчих ресурсів став однією з перших глобальних ознак можливих проблем, пов'язаних з високими темпами зростання чисельності народонаселення Землі. Завдяки організаційним зусиллям ФАО вже у п'ятдесяті роки XX ст. була розгорнена безпрецедентна кампанія навчання населення мало розвинених країн сучасним агротехнічним прийомам, яка незабаром отримала назву "зеленої революції". Вона певною мірою сприяла пом'якшенню наслідків нестачі продовольства.

У 1946 р. було створено ЮНЕСКО – Організацію ООН з питань освіти, науки і культури з штаб-квартирою у Парижі. Через два роки (1948 р.) за ініціативою ЮНЕСКО виник Міжнародний союз охорони природи (МСОП) – міждержавна науково-консультативна організація для збереження природних багатств Землі і їх раціонального використання. ООН була ініціатором проведення Першої (1949 р.) і Другої (1955 р.) міжнародних науково-технічних конференцій з охорони природи. Основними підсумками конференцій стало визнання необхідності координації зусиль міжнародних організацій для охорони природи. У 1958 р. в Женеві відбулася Перша конференція ООН з морського права, на якій були прийняті чотири конвенції, підготовлені Комісією міжнародного права: Конвенція про територіальне море і прилеглу зону; Конвенція про відкрите море; Конвенція про рибальство і охорону живих ресурсів відкритого моря; Конвенція про континентальний шельф. На прикладі Світового океану з "нічийною" акваторією, що не належить державам і не знаходиться під їх захистом, зародилася важлива практика використання міжнародного законодавства, співробітництва для вирішення спільних цивілізаційних проблем.

У 1962 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила спеціальну резолюцію "Економічний розвиток і охорона природи". Важливим кроком стало прийняття XII сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО у 1970 р. програми "Людина і біосфера". У червні 1972 р. у Стокгольмі відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища, рішення якої стали історичними для всього людства. На ній вперше було заявлено про включення до програми дій на урядовому рівні заходів для вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища, були прийняті програмна заява учасників (декларація з 26 принципів), план дій, який включав 109 пунктів і рекомендації для Генеральної Асамблеї ООН про охоплював Програми ООН з навколишнього середовища. Було створено добровільний Фонд навколишнього середовища і встановлено Всесвітній день навколишнього середовища – 5 червня. Стокгольмська декларація з навколишнього середовища і принципи, що містяться в ній, вперше сформулювали "м'які закони" (необов'язкові до виконання) міжнародної природоохоронної діяльності. Суть цих законів полягала в необхідності гарантування права людей жити в навколишньому середовищі такої якості, яка забезпечує достойне і благополучне життя.

На виконання рішень Стокгольмської конференції Генеральною Асамблеєю ООН було створено спеціалізовану організацію під назвою "Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП)", яка стала головним координатором міжнародних зусиль у галузі охорони природного середовища.

У доповіді Міжнародного союзу охорони природи і природних ресурсів "Всесвітня стратегія охорони природи" (1980 рік) розвиток людства визначається як процес перетворення біосфери і використання природного і людського капіталу для задоволення потреб людей. Для того, щоб розвиток мав довготривалий характер, відзначалося у доповіді, варто враховувати не тільки економічні, але й соціальні, екологічні і культурологічні чинники (тут вперше з'явився термін "sustainable development"). Друга редакція ВСОП от-

римала назву "Турбота про планету Земля – стратегія стійкого життя" опубліковано в жовтні 1991 р. У ній підкреслювалось, що розвиток повинен базуватися на збереженні живої природи, необхідності захищати структуру, функції і різноманітність природних систем Землі, від яких залежить існування біологічних видів, в тому числі і людини. Для цього необхідно зберігати системи життєзабезпечення, біорізноманітність, забезпечити стійке (невиснажливе) використання відновлюваних ресурсів.

Надалі ідею стійкого розвитку було використано в роботі Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку (1984-1987 рр.), створеній з участю ООН (комісія Брундтланд). В її доповіді "Наше спільне майбутнє" підкреслювалася необхідність переходу до стійкого розвитку. Під "стійким" у доповіді визначався такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, не підриваючи спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Комісія поставила проблему про розробку концепції переходу до нової моделі суспільного розвитку. Необхідність такої концепції зумовлена тим, що на межі XX-XXI ст. стало очевидним, що збереження традиційних напрямків розвитку людської цивілізації не забезпечує стабільного функціонування цивілізації і вже незабаром може поставити під загрозу рівновагу природних екосистем.

Доповідь Комісії Брундтланд стала фундаментом, на якому у 1992 році в Ріо-де-Жанейро відбулась Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку. У конференції взяли участь представники майже 180 країн, у тому числі 114 глав держав і урядів. Марнотратне витрачання енергії і інших природних ресурсів; вбогість "третього світу" і споживацькі апетити економічно розвинених країн; зростаючий тиск людської діяльності на природу і прогресуюче опустелювання – ці та багато інших аспектів глобальної кризи, вперше стали об'єктом обговорення на такому високому рівні.

За матеріалами конференції вперше у світовій історії на основі глибокого наукового аналізу були прийняті "Декларація Ріо" і "Порядок денний на XXI століття". У цих документах відзначалося, що якщо людство не знайде відповідних механізмів оптимізації взаємовідносин з природою, то воно вже невдовзі приречене на загибель. Тому необхідна зміна парадигми соціального розвитку, в основу якої повинен бути покладений принцип sustainable development – розвиток, узгоджений з характером еволюції природних екосистем.

Безпосереднім результатом Конференції в Ріо-де-Жанейро стала утворена в грудні 1992 року в рамках Економічної і Соціальної Ради ООН Комісія стійкого розвитку ООН. Вона складається з 53 членів, що обираються на трирічний термін. Починаючи з червня 1993 року, Комісія збирається щорічно на час від двох до трьох тижнів. Головним завданням комісії є допомагати міжнародному товариству у досягненні цілей стійкого розвитку і проведення моніторингу процесів переходу до принципів стійкого розвитку. Інтеграція економічної, екологічної і соціальної політики є головним завданням діяльності комісії.

Загалом завдання Комісії полягає в наступному:

- визначення результатів виконання зобов'язань і рекомендацій, викладених у документах конференції в Ріо-де-Жанейро;

- здійснення керівництва з розробки політики і вибору подальших дій при переході до стійкого розвитку;
- підтримка діалогу і формування партнерства для досягнення стійкого розвитку між урядами держав, міжнародним товариством, а також іншими групами, вказаними в тексті "Порядку денного на ХХІ ст.", що відіграють головну роль під час переходу людства до стійкого розвитку

Після Ріо-де-Жанейро під егідою ООН було проведено ряд проблемно-тематичних міжнародних конференцій з питань світового розвитку, охоплюючи Всесвітню конференцію з прав людини (Відень, 1993 р.), Міжнародну конференцію із соціального розвитку (Копенгаген, 1993 р.), Міжнародну конференцію із народонаселення і розвитку (Каїр, 1994 р.), Конференцію ООН із рівноправності жінок, розвитку і миру (Пекін, 1995), Міжнародну конференцію із фінансування розвитку (Доха, 2000 р.), Конференцію міністрів з питань міжнародної торгівлі. Важливою віхою в цьому ряді були заходи ООН, присвячені новому тисячоліттю, включаючи ухвалення Декларації Нового тисячоліття.

Через п'ять років після Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро міжнародне товариство зібралося на новому саміті в Нью-Йорку, що одержав назву "Ріо+5", де було відзначено, що реалізація "Порядку денного на ХХІ ст." відбувається дуже повільними темпами. Загальний висновок Конференції полягав у тому, що, незважаючи на певний прогрес на шляху до досягнення стійкого розвитку, багато з поставлених у Ріо-де-Жанейро завдань досі ще далекі від виконання.

На Саміті тисячоліття ООН (Нью-Йорк, 2000 рік), очолюваному Генеральним секретарем ООН, проблемам охорони навколишнього середовища було приділено значну увагу. Було відзначено, що, незважаючи на всесвітнє визнання важливості проблем навколишнього середовища, реального зрушення у даній галузі досягти не вдалося. Генеральний секретар виступив з різкими коментарями, що стосуються екологічного менеджменту, відзначивши, що міжнародне товариство не змогло забезпечити майбутні покоління можливістю вільно задовольняти свої потреби. Натомість людство розкрадає ресурси наших дітей, щоб розплатитися за практику нестійкого природокористування у сьогоденні.

У площині виконання "Порядку денного на ХХІ ст." Генеральний секретар ООН запропонував наступні кроки:

1. *Бідність*: до 2015 року скоротити вдвічі кількість людей, доходи яких не перевищують 1 дол. у день.
2. *Вода*: до 2015 року скоротити вдвічі кількість людей, що не мають доступу до екологічно чистих ресурсів питної води.
3. *Освіта*: до 2005 року зменшити розрив між кількістю хлопчиків і дівчаток, що отримують початкову і середню освіту; до 2015 року гарантувати, що всі діти зможуть дістати початкову освіту.
4. *Зміна клімату*: прийняти і ратифікувати Кіотський протокол, щоб він міг набути чинності до 2002 року, і гарантувати виконання його цілей, що послужить кроком на шляху скорочення емісій парникових газів.

5. *"Зелений облік"*: розглянути впровадження системи "зеленого обліку" ("green accounting") ООН у національні програми з метою інтеграції екологічних проблем в економічну політику.
6. *Оцінка екосистем*: забезпечити фінансову підтримку і активну участь у програмі "Оцінка екосистем на рубежі тисячоліть", яка є основним міжнародним напрямом співпраці у сфері дослідження стану навколишнього природного середовища планети.
7. *Саміт Землі+10*: підготувати базу для ухвалення світовими лідерами конкретного і значущого плану дій до десятої річниці Всесвітнього саміту в Ріо-де-Жанейро.

Підсумки першого десятиріччя виконання "Порядку денного на ХХІ ст." були підбиті на "Саміті Землі" ("Ріо+10", який відбувся під егідою ООН у 2002 році в Йоганнесбурзі [3]. Десять років від Ріо-де-Жанейро до Йоганнесбурга показали, що глобальна програма змін, започаткованих у Ріо-де-Жанейро, адекватно не відобразилась в національних програмах розвитку і, тим паче, практично не втілилась в життя. Розвинені держави і держави, що розвиваються, продовжують жити за інерцією історично успадкованих поглядів і звичок. Вони розглядають своє майбутнє значною мірою як продовження сьогодення і пропонують тільки деякі додаткові заходи для боротьби із забрудненням та пов'язані з ресурсозбереженням.

У доповіді Генерального секретаря ООН "Здійснення Порядку денного на ХХІ століття" [3] зазначається, що одним із чинників, який зумовив недостатній прогрес у сфері сталого розвитку, був брак ресурсів, і спроби за минуле десятиліття сприяти йому і зупинити деградацію навколишнього середовища в цілому не були ефективними. Світове навколишнє середовище, як і раніше, залишається надто нестійким і вразливим, а існуючі заходи з його збереження дуже неефективні.

Надто мізерні ресурси, відсутність політичної волі, розрізнений і нескоординований підхід та нераціональні структури виробництва і споживання підбивають зусилля щодо здійснення сталого розвитку, тобто розвитку збалансованого між економічними і соціальними потребами людей і здатністю природних ресурсів та екосистем задовольняти нинішні й майбутні потреби.

Глави держав і урядів, представники міжнародних і неурядових організацій, бізнесових кіл визнали, що довгострокова стратегія стійкого розвитку залишається життєдайною основою подальших дій. Незважаючи на те, що через 10 років після Ріо досягнутий прогрес є незадовільним, вочевидь простежується загальне бажання і широкий консенсус надати нового імпульсу в реалізації "Порядку денного на ХХІ століття".

Саміт у Йоганнесбурзі уже вкотре привернув увагу всього людства до проблем, що вимагають термінового вирішення. *По-перше*, політики і уряди повинні визнати останні наукові дані про реальні екологічні небезпеки, які загрожують самому існуванню людства. *По-друге*, уряди всіх країн світу повинні цілеспрямовано збільшити обсяги інвестицій на наукові дослідження і розробку нових технологій, здатних усунути існуючі загрози. *По-третє*, сфера міжнародної політики повинна скоординувати і посилити свою діяльність в напрямі захисту всього людства від глобальних екологічних загроз.

У декларації Йоганнесбургської зустрічі відзначено, що Генеральна Асамблея ООН має перетворити стійкий розвиток на один з ключових елементів всеосяжних рамок діяльності ООН, особливо з метою досягнення узгоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, включаючи цілі, що містяться у Декларації Тисячоліття, і взяти на себе загальне політичне керівництво здійсненням і перегляду "Порядку денного на XXI століття".

Необхідно відзначити, що більшість прийнятих ООН документів щодо проблем стійкого розвитку носять рекомендаційний характер, не мають статусу документів обов'язкової юридичної сили. Тому надзвичайно важливою постає ідея прийняття Екологічної Конституції Землі, як основного правового закону екологічної безпеки, стійкого розвитку і виживання цивілізації в єдиній екосистемі Землі. Як відзначено в роботі [4] для необхідних змін і покращення еколого-економічної ситуації як на глобальному, так і національному рівнях, потрібні передусім радикальні зміни економічної поведінки людей, їх ментальності і психології, зміни економічного способу мислення, притаманного XX століттю. Цього не можна досягнути без прийняття Екологічної Конституції Землі.

Таким чином, аналіз діяльності ООН свідчить, що її діяльність завжди була спрямована на забезпечення стабільного розвитку світової спільноти. Не відкидаючи великого значення наукових розробок щодо принципів стійкого розвитку, необхідно відзначити, що саме ООН здійснювала практичні кроки із втілення в життя принципів стійкого розвитку. Глобальний характер завдань переходу до стійкого розвитку вимагає подальшого посилення ролі ООН у вирішенні проблеми переходу світової цивілізації до принципів стійкого розвитку.

Література

1. **Программа действий.** Повестка дня на 21 век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении. – Женева: центр "За наше общее будущее", 1993. – 70 с.
2. **Вернадський В.И.** Несколько слов о ноосфере// Успехи современной биологии, 1944, т.18, № 2. – С. 113 -120.
3. **Ріо-де-Жанейро** – Йоганнесбург: паростки ноосферогенезу і відповідальність за майбутнє/ В.Я. Шевчук, Г.О. Білявський, Ю.М. Саталкін і ін. – К.: Геопринт, 2002. – 118 с.
4. **Туниця Ю.Ю.** Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Львів: Вид. центр Львівського НУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.

УДК 339.542.22 Ж 85

Аспір. А.М. Жук¹ – ЛНУ ім. Івана Франка

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В СОТ: ПЕРЕВАГИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Практика ведення державами зовнішньоторговельної політики свідчить, що країна в довгостроковій перспективі однозначно виграє від вступу до Світової організації торгівлі внаслідок двох основних причин. Економічної, коли відкриття національних ринків для міжнародної конкуренції пришвидшує процеси інвестування та впровадження нових технологій, що стимулює розвиток підприємництва в державі, та зовнішньополітичної, коли держава отримує вигоди від рівноправної гри на міжнародному ринку товарів і послуг.

¹ Науковий керівник – доц. Н.І. Гнатюк, канд. екон. наук – ЛНУ ім. Івана Франка